

Novelės apie Joną Aistį

Robertas Keturakis

ŽODIS TAPO KŪNU

Kol jis kopė plynaukšte, užklota parudavusia žole, danguje subolavo plunksniniai debesys, rytinėse pusėse užtaminti drumzlinu pilkšvumu. Vėjo šuoras, pasivijęs vidukely, stumtelėjo nugaron, vos girdimai sušvilpė pernykčių smilgų šluotelės. Niauksėsi.

Paspartino žingsnį, stebėdamas švytuojančią žolę, kurios smulkiai virpantys raibuliai pasivydavo, apsemdavo kojas ir traukiojanti plūsmu verždavosi aukštyn. Padvelkė sausa šilta žeme, o paskui ir artėjančiu lietuvi.

Ūmai savyje išgirdo eilėraščio muziką. Žengė, stengdamasis nepamesti tylaus dūzgimo, sklindancio iš visų pusių. Norėjo lekti pastogėn, prisitraukti popieriaus lapą ir rašyti. Nesvarbu, apie ką ir kodėl, ir kaip — kad tik būtų nepamesta muzika, diktuojanti nekantravimą ir atsidavimą žodžiui, kuriuose kažkas išgirs lygiai tokią pačią pilnatvę.

Pradėjo lyoti. Vejas vos neišplėšė iš rankų durų. Šmėtelėjo užuolaidos, nusklendė ant grindų popierėliai. Kambario prieblanda buvo kupina lūkesčio. Atrodė, kad šitas lūkesčio priklausos nuo to, ką jis išreikš greit bėgančiais ženkais.

Lietus ošė nelyg giria ar senas tankus sodas. Keli popieriaus lapai buvo prisiegti durų spalvos applanke. Atsivertė ji ir pasilenkė.

Aplankas į jo rankas pateko prieš mėnesį. Trumpai buvo paaiškinta, jog tai Lietuvos partizanų kūryba, ketinama išleisti atskira knyga. Paaiškinta ir tai, kad kiekviena eilutė, kiekvienas žodis buvo perrašomas, slepiantis nuo okupanto, nuo negeros akies, nuo per daug saulsaus svetio. Perrašomas prieblando, bunkerio tamsio, prie žibalinės ar žvakės, drėgnės, pelėsio, ir laiko suetas vietas užplindant nujauantom, gal jau kitur girdetom eilutėm ir žodžiais.

Vadinasi, tikrasis variantas gali būti iškreiptas, sužalotas, nutolęs nuo autoriaus sumanymo. Reikėtų atidžiai skaityti, ir ten, kur būtina, restauruoti, atstatyti, išgirsti.

Toks prašymas ir ipareigojimas. Tada, prieš mėnesį, jis pervertė tuos lapus: negrabūs, švepluojantys, trafaretų ir sentimentų apsemti kurinėliai, mėgėjiškos pastangos į žodžius įsprausti istoriją — žmogaus ir tautos.

Tada, pamena, ji nuo atidesnio skaitymo sulaukė kaip tik kurinėlių sentimentalumas. Graudūs kreipiniai — ir mergaitė, motina ar tėvynė. Ašaros atsivėsinant su biculiais. Kukčiojimas prie kapo.

Jis žinojo, kad sentimentalumas yra žiaurumo brolis.

Tada užvertė aplanką, nusprendęs surasti kai kuriuos paaiškinimus. Pirmiausia norėjo suprasti, kodėl tuose puslapiuose nebuvo amžinybės dvelkimo. Laikina laisvė. Laikina meilė. Laikina gy-

vybė. Laikinas pasiaukojimas. Per daug atsitiktinumas, pagalto, per daug beprasmybės. Kažkokios likimų skeveldros. Kažkokios trumpalaikės būsenos. Laikino dvelkimas nelyg prie pilių griuvėsių. Pasmerkimo ženklai.

Jangu bliaukė vandens srovės. Buvo matyti, kad debesys vis greičiau lekia į šiaurę ir nuo jų apspurusiu kraštų žemyn svyra kietos, balzganai melsvos druzės.

Aš pernelyg ilgai nesupratau kancios prasmės, pagalvojo. Per ilgai tėvynė liko kaip simbolis, per greitai į jai prarado konkretumą, lengvai užmiršta jos empirinė ir metafizinė istorija.

Simboliais pavertama tėvynė. Simboliais, nelyg maltu cukrumi, apibarstoma baltis. Abstrakčių abstrakcija. Tada nesunku lyginti, kas kencia daugiau, kieno likimas negailėstingas, o kas žengia lyg archangelų vedamas.

Taciau neįmanoma suvokti, kam priklauso sielos begalybė, žmogaus paslaptis.

Poezija? Taip, jei poezija atsiremia į dvasinį kilnumą.

Bet čia iškyla tankmė abejonių.

Ne viskas yra istoriškai aktuali. Ką pasakyti teigiančioms, jog būna kasdienybė, pranokstanti istorinius aktualumus?

Tai štai kas įvyko: jis, o, regis, ir jo karta, nepaliko dramatiškoms išbandymams atamos savo kūryboje. Nepaliko poezijos, kuri galėtų būti atsišaukimuose, greta ginklo, mirtininko testamento, greta maldos arba palaiminimo. Jis nedalyvavo tautos žūtutinėse kovose už save. Tai štai kuo Maironis didesnis už mane, pagalvojo, ir pasitaisė: didesnis už mus. Jis dalyvavo!

Maironis jaugo į mūsų bati, kurioje yra vienintelis — tėvynės dangus ir vienintelė — tėvynės žemė.

Nei poetinės mokyklos aukštumas, nei poetinės raiškos turtingumas, nei estetiniai horizontai čia nesureikšminami. Sureikšminamas dalyvavimas, buvimas kartu su gimtine — per amžių amžius, neatsisukant į išrinktuosius, nenusigręžiant nuo gyvenančių ir mirstančių šešėliuose slėniuose.

Robertas Keturakis.

Už langų pratisai ūkė vejas, stambūs reti lašai skimbeldavo į stiklą, tarytum pateris tvyro saują.

Dabar žinau, ką būtina parašyti, šmėtelėjo mintis.

Taciau, ar manyje dar budi galia, kuri atsiliepi į šitą žinojimą? — pagalvojo jisai. Kai kada nusmelkia baimė — ar ūmai neišnyks sielos atidumas paslaptį muzikai, iš kurios išnyra, nelyg žvaigždžių keikė, švytintys ženklai?

Jis atsivertė durų spalvos aplanką, tikėdamasis sutikti vieną žodį — nuo kurio priklausytų viskas, vadinasi, ir likimas. Greta budėjo nerimas: jei šitai neįvyks, jis gali išnykti, nes bus praradęs smingantį per šimtmečius spindulį, suteikiantį tą pačią atsakomybę, tą patį bendrumo jausmą kartų kartoms.

Aš nieko neturiu — nei deimantų, nei auksa, nei milžino jėgų tironams išblaškyti! Gal veltui tėviške, tu ties manim suklydusi, Gal veltui tavo akys vėl rasom sidabro švyti?..

Dar kartą skaitė žodžius, kurie buvo įprasti, bet juose glūdėjo jam dar nežinoma patirtis, dar nežinoma tiesos valia, kiauurai veriantis ipareigojimas.

Tėvynė turi vienintelę išeitį — tave. Paskutine.

Tada jis pajuto, kaip žodžiai pradėjo tapti žmonėmis: jie gulėjo atviromis akimis po medžių šaknimis, spaudė žaidas, žvelgė į žvaigždes, užtaisinėjo ginklus — šoviniai tyliu šnarėjimu slydo į apkalbas. Žodžiai pradėjo virsti daiktais — neobliuotų lentų stalai, gultai, praviras seklyčios langas ir žvakio liepnelės, kepalas duonos ir pasvirę vartai, už kurių — saulucių prisėta žolė...

Ir žodis tapo kūnu.

MIRTIS

Vasara slinko į pabaigą. Medžių žalumoje ryškėjo pilkšvai rusva migla, lapų šūgtelėjime prasimušė šurkštūs priebalsai. Paukščiai skraidė nenoriai: tik pakilę, vėl tūpė ant nusvirusių šakų, tamsėjančių stogų ar tvorų, už kurių tvyrojo išrautų žliugų salvas gaizdumas, vistančių moliogų lapų prikluma.

Gamta baigė dar vieną karštilgišką triūso dieną. Gal ir ribotas esu, šypelėjo, su savo sąsajiniu mąstymu. Reiškini, daiktai, spalvos, judesiai, formos visados stumtelėdavo vaizduotė, ir ji išskleidavo atsiminimų vėduklę — ten mirgėjo šimtai vaizdų, įvykių, žodžių, peizažų. Tuojau pat atminties gėlmės išskleidavo netikėčiausius reginius, ir imdavo dūgti vos vos girdima muzika.

Keista ir įdomi ta stichikiai metaforiškai vaizdo ar bosenos sudėtis. Kažkur išnykdavo vis ledantanti akysna simbolika ir buvo galima žvelgti, lyg ką tik atsimerkus nežinomame pa-

Jonas Aistis.

saulyje.

Iš naujo įeiti pasaulin, pagalvojo jisai. Tada pajunti, kaip ima klostytis sunkiai nusakoma potekstė ar nenusakomas itaigumas — regis, buvo įspėta paslaptis, toji dvasia, kuri glūdi visur — saulėje ir žodyje, akmenyje ir ašaroje. Gera laukti, kol per tą paslaptį nušvis neįtikėtinas vaiskumas, švelnus graudulys, primenantis tą, kurį išgirsti, stebėdamas grožį.

Ne save aš regiu Dievo pasaulyje, tarė sau, tarytum kažkam prieštaraujamas. Gal ir nereikia šios savybės vadinti altruizmu, gal užtenka patvirtinti įsitikinimą, kad aplinka man atskleidžia neįtikėtiną vaiskumą.

Gal... Bet žinau, kad tas vaiskumas, kuris vis dar man dovanojamas, padeda nugalėti gilų maudulį, nes imu tiesiog fiziškai jausti, kaip slysti pro pat veidą, rankas, sielą pasaulis ir tolsta, ir tolsta... Kurį laiką dar matai Nemuno krantą, karklus, parugę su laukinių aguonų rausvais taškais, bažnytelės bokštą, parėmusį sidabrinį vidudienio debesį, o po kurio laiko tai vien spalvų ruožai, blankūs siluetai, sapno realybė. Skaudžiausia tolsta veidai — ką tik galėjai stebėti akių kibirkščių juostą, ant kaktos užkristi vėsią plaukų sruogą, vyšines lūpas, šviesą, gaubiančią švelnų ovalą, o štai — jau tik šešėliai.

Sapne jis plaukė, įsitvėręs plačiadugnio luoto kraštą, balzganą nuo druskų, aplipusį žvynais, iškirptais iš žeručio. Irklų nebuvo, luotą stūmė vėjas, nors vandens platybės neraibuliavo, švietė lyg stiklas su keliais baltų debesiukčių atspindžiais ir tarp jų sustingusiu didelio paukščio silueta, panašiu į kryžį. Jį nestebino, kad, bandant panardinti delnus vandenin, pirštai atsivėrdavo į ledą. Nestebino, kad kairėje dunksojo audros debesio spalvos ledų kalnai, garankštėti, niūrūs, sunkūs, retsykiais apsupami gūdus grumėjimo, tarytum toje juodai melsgano ledo gilumoje kauptųsi šurprios jėgos, ieškodamos išsilaisvinimo. Ties pačiu kalno pakraščiu driekėsi lyguma, vienu pažvelgimu

panašį į vandenį, nors pirštai užčiuopdavo ledą, skaidrų, nekludantį akims pastebėti gėlmę mieguistai praslenkančias plieno spalvos bangžuves, perlmutro kiauikutais apaugusius padarus, vilnyjančius vyšinius čiuptuvus, ilgus, geltonus, lėtai banguojančius juostas, — nuo jų ilkinimų kaskart tvykstelėdavo akinantys žybeniai. Tuos žybsnius atkartodavo audros debesio spalvos ledo kalnai, tik čia žiaudrios šviesos blūsciojimas gėsdavo pamažu, šviesai pereinant iš žilpiančio baltumo į elektriškai melsganą, aukštumoje susigeriančią į tamsą ir išblėtančią.

Dabar ne tik jautė, bet ir matė, kad luotas slysta žemyn ir žemyn, tarytum galingas kirtiklis smigtų į skaidrų luitą. Štai jis atsiduria tarytum tarpeklyje, ledo briaunos skaido šviesos blūsciojimus ir vaivorykščių juostų pluoštus, šmėsteli baisinga kardžuvė, ant kurios nugaros siūbuoja jodo spalvos jūržolės, praneria apskabines gumbuotais čiuptuvais tridaktos formos gyvis. Valtis sustoja staigiai, nelyg atsimušusi į sieną. Jo kūnas krenta tamsiu urvu, kol nukrinta ant nugalintų vėsių akmenėlių. Šviesos pulsavimas siekia ir čia, ir jis mato antracito juodumo okeaną, virš kurio, didėdami perspektyvoje, kybo ultramarininiai stalaktitai. Tyla spengia. Tyla įzelgiama, kaip tie stalaktitai, antracito juodumo okeanas. Tyla išsigaubia, telkia vienan taškan kiauurai veriantį spengimą ir nukreipia jį tai į smilkinius, tai į žemyn svyrančius, druskų kristalais apaugusius, gražiai smailėjančius mineralų kūnus.

Čia, prie pat kranto, vienam ultramarininiam smailgalvyje mato kraujo spalvos lašą. Jis sunkėja, palengva — atomas po atomo — atsiskirdamas nuo tobulos stalaktitų vertikales, sutelktos tūkstamčių lėto alsavimo ir paslaptingos laiko apytakos iš kūnų į erdvę ir iš erdvės į kūnus. Siela jo susigužia, stebėdama akimirką, per kurią viena trauka įveiks kitą, vienas prisirišimas įveiks kitą prisirišimą, ir tada kuriam laikui — akimirkai ar milijonui

metų — nesvarbu — nusitovėjusi pusiausvyra bus pažeista. Kažkas grėsminga, skaudu, liūdna įvyks per tą akimirką, ir jokios sielos galios, joks meldimas, joks valios sutelkimas nieko nepakeis, neįtakos, nepadės.

Tai nebuvo beįėjiskumas, o tik vaidmenų paskirstymo suvokimas, kada visuotinis, universalus vyksmas nieko nepažemina, bet ir neleidžia keisti to, kas yra nulemta Pradžios, kurioje slypi Pabaiga, ir Pabaigos, kurioje tarpsta Pradžios branduolys.

Kraujo spalvos lašas staiga atitrūko nuo ultramarininio smailgalio ir, vis greitėdamas, krito į antracitinį okeaną. Tą mirksnį, kada jis palietė neįsivaizduojama įtampa išlaikomą stichijos rimtį, ji sukrėtė tarytum elektros srovė — skausmas pervėrė ne tik kiekvieną ląstelę, bet ir sielą, kurios kancija emė siaubti, turbūt ne jam priklausiančią, o vien laikinai patikėtą, kantriai ramybę. Matė, kaip antracitine blizgancia begalybe emė skliti raibuliai, vis didėdami ir didėdami, kol stalaktitus laužanti milžiniška banga užgruvo ir ji, ir jo kancios prisipildžiusį riksmą.

Po septynių dienų jis gavo laišką: mirė uošvis.

Žinią priėmė taip, tarytum būtų mirusi jo paties dalis. Eilėraštis atsidėgė, kaip atsidėgė žvaigždė, nuslinkus debesims. Teliko užrašyti, vis jaudinant, kaip giluminė atmintis, vyresnė už visą žmonijos istoriją, atsargiai prisiliečia sapno vaizdų.

Netyčiom, nejučiom lašelytis, Nei metalas gūdus stalaktituos, Vienų vienas, apleistas, mazytis Sudejuoja, kiauymėn nukritęs... Ir kai juoda, tartum kinų laką,

Ežerelio paviršių palyti, Ratiliukai pakrantėse šneka Ir išbalę virpėdami švyti...

Kai šis eilėraštis pasiekė mane, pagalvoju: Aistis aš tuose eilėse pirmą ir paskutinį kartą mums atsivėrė taip pažeidžiamai, kad suprasime nepermdaujamą amžinybės liudėsį.

PAVYMU IŠEINANČIO NEMUNO

Iki Nemuno teliko ranka paduoti.

Vakarejo. Nė nepastebėjo kaip šešėliai susiliejo su pilka blanda, ir smagiai pradėjo grižti žiogai. Sausas jų čirpimas sklido pažemiu, ir tarpais atrodė, jog tai nyrančių į tamsą žolių balsai.

Prisimerkus, virš medžių guoto, tarytum atsidėgė iš tamsaus debesies, galima buvo įžiūrėti pasvysdusią žvaigždę. Ji turėtų atsidėgėti ramiam upės užutekyje, apstotame karkų ir šnabzdancios švendrių tankmės. Ten mėgta prisiglausti gervės. Paukščio geriantis snapas ir suraibuliuosiam vandenyje įsisurpantis žvaigždės atspindys...

Maldauji paslapties ir tikie-

si keitimosi — nelaukto minčių ir jausmų suoro, išdraikančio kasdienybės nuobodį... Tokia mintis vis sugrįždavo, tarytum ruošiantis kažkam teisingis, gintis, įrodinėti norų rimtumą.

Kam teisingis? Jis žinojo, kokia sena šita žemė, paklojusi jam po kojomis juodalksniais ir lazdynais apstotą taką. Senesnė už Nemuną. Gal ir už žvaigždę, atsispindinčią užutekyje. Sena jo meilė šitai žemei. Ir prisirišimas senas. Senesnis už mane, pagalvojo. Kokia laimė šitai žingsniuoti, užuodžiant didelės upės kūną progumose, kur vienoj vietoj jau driekiasi rūkas. Jis dar tik prasišverbė pro rasa aplimpančius žolynus, dar laikosi už jų palinkusių viršūnių, ir nesunku įsivaizduoti, kaip didėję žali lašai ištiestuose rasakilos delnuose.

Kaip atsargiai, tarytum bijodamas prisiskauti šešėlius, žvilgsnis liečia žaros tolimus atspindžius aukščiausiuose debesyse, kalvelės, pasipuošusias sauletom katpėdėm, vargu ar atsimenančias, kas pro jas praėjo, kas užkopęs sėdėjo, atrėmęs smakrą į kelius, netikėtai šmėstelėjusiu gaudumu paliesdamas buvusius, kurie taip pat žvelgė į pasvysdusią žvaigždę virš alksnyno ir ruko potvynio slenio dugne, kur nedrąsiai bando balsą griežlė. Ejo, sėdėjo, galvojo — gyvi, paslaptį, savi savo gaudžius susikaupimu.

Kur tada tu buvai? Kur dabar keliaujai jie, neprisiskautami ir nematomi? O juk ir jiems artėjo Nemunas — tik ranką paduoti, ir jie užuodė didelį upės kūną, ir sualsuodavo užsnūstantis vejas, ir švendrių švydavimas buvo toks jaukus ir migdantis. Tada nuo jų buvome taip toli, kad nė nenujautėm, kas pasikartos, o kas vis dėlto skirsis, kaip skiriasi kas pavasari to paties medžio lapai.

Jis vis stengėsi atsikratyti minties, kad žmogaus gyvenimas per trumpas visumą suvokti, savo ir pasaulių bendrumo nuojautoms, nors žinojo, kad daug ko nesuapės, kaip milijonai nesuapės iki jam skirto laiko. Per trumpas gyvenimas, atsiduso jis, gal tik poezija gali viltis, jog užteks akimirkų apkabinti brangiausius ir nusakyti nuostabią sielos ir žvaigždės, dulkės ir minties, upės ir balso sąjungą...

Brolau, brolau, tik sielos priglaustas pasaulis yra tikrai tavo, visa kita — šmėsteli ir išnyksta, nelyg tas didelis patamsių paukštis, nėręs pro pat veidą ir palikęs prieblandos sūkurius ir erzinantį skriejančio kūno dvelksmą — svetimą, su niekuo nepalyginamą.

Sena šita žemė. Toks tvirtinimas uždengia Lietuvos vaikystę, tą sunkiai pasiekiamą tėvynės laiką, kur buvo patėtas didingumas ir nuopuoliai, laisvė ir vergija, geležis kalavijo, kuris perskrodė karaliaus Mindaugo kūną, ir kažkur moliėje urnoje paslėpti kunigaikščio Kęstučio pelenai. Be abejonės — Žemaitijoje, kur krikštą stebėjo stiklėjančios akys nukirsintų didikų atšiauriuose kaktose.

(Nukelta į 2 psl.)

Lietuvių kalba 21-ame šimtmetyje

Antanas Klimas

Jau dabar yra aišku, kad 21-ame šimtmetyje bus tikrai viena tikrai visuotinė, tarptautinė pasaulio kalba. Tuo tiki visi pasaulio kalbininkai. Aišku, ši visuotinė, globalinė pasaulio kalba bus anglų kalba. Visos kitos kalbos (o jų šioje planetoje esą apie 4,000) bus vietinės, tautinės, namų kalbos. Jų tarpe, be abejo, ir lietuvių kalba.

Jokia kita kalba — dėl įvairių priežasčių — niekada nepasieks tokio žodžių skaičiaus: 21-ame šimtmetyje anglų kalba turės apie 600,000-800,000 žodžių. Kadangi ji bus visuotinė, tarptautinė mokslo, politikos, meno, sporto, prekybos, pramonės, muzikos kalba. Ir, aišku, „Interneto“ bei kitų tokių „tinklų“.

Vietinės, tautinės, namų kalbos išsilaikys dar kelis šimtus metų. Kai kurios — didelių tautų kalbos — gal ir kelis tūkstančius.

Mažesnių tautų — vietinės, tautinės, namų kalbos — sunku pasakyti.

Lietuvių kalba išsilaikys tol, kol gyvuos lietuvių tauta. Šiuo metu lietuvių tauta pati įsirašė į išmiršančių tautų tarpą: jau kelinti metai Lietuvoje mažėja gyventojų — kai kuriais metais keliais tūkstančiais, o 1998 metais — apie 1,200. Tai įvyko dėl dviejų priežasčių: a. sumažėjo gimimų; b. daug jaunų žmonių bėga iš Lietuvos į užsienį, ieškodami geresnio gyvenimo.

Jeigu šie reiškiniai nepasikeis, lietuvių kalba kalbančiųjų skaičius nuolat mažės, nes iš Lietuvos išbėgusieji tik labai retais atvejais sugrįš gyventi į savo tėvynę.

Pati lietuvių kalba, kaip ir visos kitos pasaulio kalbos, smarkiai sudaktavardės, nes atsirastis vis daugiau pavadinimų, sąvokų, technologinių reiškinų.

O tuo tarpu lietuvių kalbos gramatinė sandara (struktūra) supaprastės:

a. visiškai išnyks dviskaitos liekanos;

b. sumažės dalyvių skaičius;

c. sumažės daiktavardžių

maloninių/mažybinių lyčių (formų) įvairovė;

d. žodžių tvarka nebebus tokia laisva;

e. susidarys viena geidžiamosios nuosakos forma;

f. sumažės III, IV ir V linksniuotės daiktavardžių; sustiprės I ir II linksniuotės (su — as ir a);

g. supaprastės labai įvairi lietuvių kalbos kirtavimo sandara: atsirastis vis daugiau ir daugiau pastoviai kirtuojamų žodžių.

Smarkiai pasikeis pagrindiniai lietuvių kalbos įvaizdžiai.

Ligi 20-ojo šimtmečio pabaigos lietuvių kalba augo, vėšėjo ir klestėjo kaime: ūkininkų sodybose, pirkiose, laukuose, miškuose ir pievose, ir kaimo gyvenimo apeigose — krikštynose, pabaigtuvėse, talkose, vestuvėse, išleistuvėse, sutiktuvėse, laidotuvėse...

Visi lietuvių kalbos papuošalai, įvaizdžiai, posakiai, idiomos buvo tik kaimo gyvenimo pagimdyti. Tik paskaitykite bet kurį iš 20 didžiulių *Lietuvių kalbos žodyno* (LKŽ) tomų. Viskas paimta iš kaimo gyvenimo. Beveik nieko iš miesto.

O nuo 21-ojo šimtmečio pradžios, kada jau 75 proc. lietuvių gyvena miestuose ir miesteliuose, lietuvių kalba taps — norint nenorint — miesto kalba. Su visomis miesto gyvenimo aplinkybėmis: triukšmas, prekyba, mokslas, menai, sportas, muzika, TV, radijas, spauda ir t.t.

Liūdna, bet taip yra: nebeskambės liaudies dainos tolimuose užmiškių kaimuose, niekas vakarais prie ugnies ir ratelio neseks pasakų, tik mažą tautos dalelę „knisis“ po žeme. Ir tai su „technika“ — traktoriais, mašinomis... Retai kas mokės sukalti klevo greblėlių, retai kas mokės išplakti (išaštrinti) dalgį...

O miesto lietuvių kalba bus kitokia, negu ji yra surašyta dideliuose 20 LKŽ tomų — dar tebekvepianti laukais, sodais, daržais, bitėmis ir duona...

21-ojo šimtmečio lietuvių kalba alsuos miesto triukšmą,

Nuotr. Kazio Ambrozaičio.

benzinu ir drebės automobilių dulkėse...

Liūdna? — Žinoma, mums, pirmajai kartai nuo žagės, baisiai skaudės širdį... Mes dar — bent jaunystėje — dalgiais kirtome rugius, arkliukais arėme ir akėjome platus laukus. Ir dar daug ir dažnai dainuodavome...

Deja, viskas praeina! Ir niekad nesugrįš!

Jau dabar matyti miesto lietuvių kalbos pirmieji daigai — šnekoje, prozoje ir poezijoje, TV ir radijuje. Ir mokyklose. Antroji, trečioji, ketvirtoji miestiečių karta kalbės lietuviškai, rašys poeziją, mokslo knygas, filosofijos veikalus. Tik jau kitaip, negu jų seneliai, atėję iš žaliajo kaimo.

Kitai sakant, lietuvių kalba gyvens mieste ir bus miesto kalba.

Tik dar ilgą laiką geri rašytojai sėms kalbos turtą iš tų didelių 20 LKŽ tomų, kur beveik viskas — iš kaimo, iš

ūkininkų, žemdirbių gyvenimo.

Sunku pasakyti, kuri kalba bus pagrindinė, o kuri — antrinė: anglų ar lietuvių.

Jau ir dabar, sakysime, tokioje Olandijoje bei Švedijoje — bent miestuose — kai kur anglų kalba yra dažniau vartojama negu vietinė kalba.

Žinoma, tolimuose miškų užkampiuose dar klestės ir lietuvių kalba. Tik ji bus kitokia: atėjusi iš miesto — per mokyklas, bažnyčias, TV, radiją ir spaudą.

21-ame šimtmetyje smarkiai sumažės lietuvių kalbos tarnė, o kai kur jos sunyks. Vienas kitas senukas dar žemaituose, ar dzukuose, bet nebus išlikusių ištisų tarmių plotų.

Gal atsirastis viena kita geografinė, regioninė kalbos atmaina, pvz., Vilniaus, Kauno, pajūrio... Sunku pasakyti, bet tai yra galimas dalykas.

m. pr. Kr. — 65 m. po Kr.)

Laiškams Liucilijui, vėliau parengė komentarus Romos poeto Decimo Didžiojo Auzonijaus (apie 310-395) raštams (pastarasis veikalas liko neišspausdintas). Apie 1600 m. Ri-

sinskis tapo Kristupo Radvilos Perkūno (1547-1603) sekretoriumi, vėliau tarnavo šio žymaus valstybės veikėjo sūnui, Vilniaus pilininkui Jonui Radvilai (1579-1620).

Po Radvilos Perkūno mirties 1614 m. Risinskis paskelbė kūrinių, kuriame apdainavo buvusio globėjo ir geradario gyvenimą ir garsiuosius žylogas mokslininkas, 1618 m.

Risinskis išspausdino lenkišką ir lotynišką patarlių rinkinį (nuo šios publikacijos prasideda sistemingo tautosakos rinkimo ir spausdinimo istorija Lietuvoje). Žinoma Lietuvos istorikė Inga Lukšaitė ne taip seniai Gudijos valstybiniame archyve Minske surado Risinskio knygų sąrašą, liudijantį, kad jų savininkas XVII amžiaus pradžioje turėjo vieną iš didžiausių ir turtingiausių bibliotekų.

Minėtas mažesnis rankraštis iškalbingai byloja, kad Risinskis turėjo dar ir istoriko talentą. Galėdamas naudotis Nesvyžiuje sukauptais kultūros turtais, apie 1620 m. jis aprašė kunigaikščių Radvilų giminės istoriją, pavadinęs ją *De origine gentis Radvilae syntagma*. Pasakojimas pradėtas legendiniu Radvilų protėviu žyniu Lizdeika, o baigiamas minėto Vilniaus pilininko Jonušo Radvilos gyvenimu. Vertingoji to pasakojimo dalis — tai pagarbos vertas autorius požiūris į kunigaikščius. Risinskis neaprašinėja nei Radvilų nesuskaičiuojamų turtų, nei perteklių pokylių, nei kitokių kasdieninio gyvenimo puošmenų, su diena gimstančių ir pasibaigiančių atėjus vakarui. Sekretoriui Radvilos įdomūs vienu požiūriu: kiek ir kuo kiekvienas nusipelnė savo Tėvynei, Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei. Pavyzdžiui, aprašydamas Mikalojaus Radvilos Rudojo (1512-1584) gyvenimą, autorius daug vietos skiria garsiausiajam didžiojo etmono laimėtam mūšiui pa-vaizduoti (1564 m. sausio 26 d. Radvila Rudasis su 4,000 vyrų prie Ulos upės sumušė „30 tūkstančių Maskvos kariuomenę, vadovaujamą vaivados Piotro Šuiskio“). Aprašydamas Mikalojų Radvilą Juodąjį (1515-1565), Risinskis paminė šį valstybininką tinkamai sutvarkius Livonijos reikalus (1559 m. Livonijos ordinas ir Rygos arkivyskupija pasidavė politinei Lietuvos globali, įvedus ir puoselėjus Lietuvoje reformatų reli-

Novelės apie Joną Aistį

Atkelta iš 1 psl.

Suspėti ir atidengti, kad žmogaus laikinumo graudulys ir meilė savajai žemei padėtų išvelgti visus — kas buvo, yra ir bus. Laikinumo graudulys, meilė ir gailestis.

Jis jautė, kad visa tai keičia jį patį ir eileraščius. Buvo dienų, kada norėjosi išplėsti visa tai, atitolti, ir šaltai, su didėjančiu savos vertės jumi, iš aukšto žvelgti į kasdienybės knibzdėlyną, kodikiškų bandymas išdainuoti didvyrių vardus, tuo patiu pavertiant juos gražiai išrikiuotomis lėlėmis. Buvo dienų, kai magėjo tyčiotis iš legendų, kuriuose nutrupėjo išmintis, o liko vien skubančiojo pasislėpti sprangus alsavimas. Kaip gerai, kad jis nepakėlė rankos prieš buvusiųjų begalybę, niekuomet nesusipjaušiantį gintis, o tik siekiantį jį per šitą tamsėjantį dangų, šią seną žemę ir ruko tumulus, slenkantius nuo Nemuno. Nėdėlės kalvos blandoje tarytum susigėrė į lygumas, ir nebuvo kam zaisti dusliu žingsnių ar balso aidu, kada jis sau recitatyvu išdainuodavo Husovianą: Et quanquam rerum longe ditissima gens est...

Arba niūniuodavo: Aš atsisėdau ant akmenėlio ir atsidusau — oi, Dieve mano... Oi liūdna liūdna, oi liūdna liūdna...

Ir tada atrodė, jog prie Nemuno jis atneša kažkokią naują, paprastą, tačiau primirštą: saulė rytoj tekės viena minutė anksčiau, o mėnulis bus Dvynių žvaigždynė; arba: jau pražydo šilkažiedė gaisrena, ir ištiestos balinti drobės įgyja mėnesienos atspalvį...

Regis, paprastos naujienos, bet jam atrodė, kad kaip tik, jų laukia kažkas be galo artimas pakrantėje, žvelgdamas į vasaros perregimoje tamsoje slenkantį upės kėną. Kai susitiks, jis pirmiausia padėkos: acit, kad dar esi gyvas! Ir tu suvoksi, už ką tau dėkoja, ir akimirkos džiaugsmas, jog gali pasiekti, apkabinti, priglusti prie artimųjų ir žinoti, kad kol kas tęsiasi jūsų visų

šviesos metas.

Vasaros naktis, atrodo, samanom išsklojo taką — jis švelnus ir minkštas. Stabtelėjo, nusiavė batus, nutraukė kojines ir pedino basas, padais jausdamas kiekvieną grumstą, akmenėlį ir, jam atrodė, net dulkę. Štai ryškėja medžių viršūnės, šviesėja, tarytum aptaškytos švytinčiomis sidabro dulkėmis — išplaukia delfiai.

Šmėstelė keista mintis: dabar sapnų metas, šią valandą nebaugina net kapinių šešėliai, pritariantys, kad dar viskas yra tavo takas, kukliosios veronikos žiedai, alsavimas ir tikslas, kurį supranta artimos sielos. Džiaukis, bet neužmiršk, jog ir prieš tave gyveno, supami panašių minčių, atsidusėjimų.

Kaip gerai, kad gyvenimo srovė tokia galinga ir, Dieve mano, tokia nepastebima. Kasdien sutinki tą pačią saulę, debesis, medžius, kasrūtį pasiveja skrendantis ant dviračio tas pats jaunuolis ir dainingų balsu pasisveikina, sodybą supantys medžiai, šešėliai, nupjautos lankos dvelksmas... O vieną kartą stoji valanda ir krūptelėjęs pastebi: dingo tas ir anas, si-dabrazolė užsiklojo takas, išnyko kapų kauburėliai kapinių pakrašty, neatsisaukė artimas žmogus... Tavo Laiko saulė, tavo Laiko gaisrena, vyturys, krintantis į švyluojančią, violetinės gegnės žiedais primargintą pievą, tavo Laiko žmogus ir tavo Laiko Nemunas.

Ūmai širdis stabtelėjo: jis stovėjo greta šnabzdantį švendrį, krantas sukosi į vakarus, joks garsas nepasiekė — nemurmėjo sūkurių, nė tyliausias, užkliuvusios už dugno akmenų upės atodūsės nesklido nakties begalybėje. Nemunas buvo išjęs.

Jis atsiklaupė, lyg norėdamas pasimelsti, žvilgtelėjo į rupias žemėjancias žvaigždes, išsitiesė, ir, klimpdamas į drėgną žemę, ėmė leistas į tirštą ruko apsemtą Nemuno vagą.

Senieji Radvilų giminės rankraščiai Balzeko muziejuje

Karilė Vaitkutė

Balzeko Lietuvių kultūros muziejuje yra senų ir retų knygų skyrius. Praėjusiais metais buvo padarytos dviejų šiam skyriui laikomų rankraščių kopijos ir nusistovėjo Lietuvių literatūros ir tautosakos institutui Lietuvoje. Iki šiol Lietuvos mokslininkai apie šių rankraščių egzistavimą nieko nežinojo. Institutui mokslinis bendradarbis dr. Sigitas Narbutas šiuo metu spaudai rengia veikalą apie žymų XVII a. Lietuvos istoriką Saliamoną Risinskį. Viename iš rankraščių rasta medžiaga pasitarnavo jo tyrinėjimams.

Štai ką dr. Sigitas Narbutas rašo apie muziejuje esančius rankraščius:

„Kadaise abu rankraščiai priklausė kunigaikščiams Radviloms ir veikiausiai buvo saugomi jų garsiajame Nesvyžiaus archyve. Apie tai liudija rankraščių pavadinimai ir ekslibrisai su kunigaikščio Stanislovo Radvilos ir kunigaikštės Antanės Radvilaitės pavardėmis. Vienas rankraštis, pavadintas „Didžiaja knyga“, apima svarbiausius giminės dokumentus: titulų, pareigybų, valdų suteikimo bei dovanojimo aktus, privilegijas, diplomus ir kitokių raštus, susijusių su įvairių tos giminės asmenų valstybine, karine, tikybine, ūkine, kultūrine ir kitokia veikla. Seniausias „Didžiosios knygos“ doku-

mentas datuotas 1407 m. Juo didysis kunigaikštis Vytautas (apie 1350-1430) už ypatingus nuopelnus Vilniaus vietininką Manvydą (m. 1432) apdovanojo valdomis Rytų Lietuvoje. Vėlyviausias dokumentas datuotas 1690 m. Tai Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės žirgininkui Karoliui Stanislovui Radvilai (1669-1719) išduotas diplomatas, kuriuo Lenkijos karalius Jonas III Sobieskis (1629-1696) jam suteikė LDK vicekanclerio pareigas. Šis dokumentų sąvadas didžius: jį sudaro 955 didelio formato lapai. Dauguma tekstų parašyti lotyniškai, keletas — lenkų kalba“.

Antrasis rankraštis yra gerokai mažesnis. Jį sudaro 96 didelio formato lapai. Rankraštis pavadintas „Pirmuoju Nesvyžiaus išdėstymu“. Jis apima kelias Radvilų giminės istorijas, rašytas XVII a. pradžioje. Mažiausiai viena jų priklauso Radvilų sekretoriaus Saliamono Risinskio (apie 1560-1625) plunksnai.

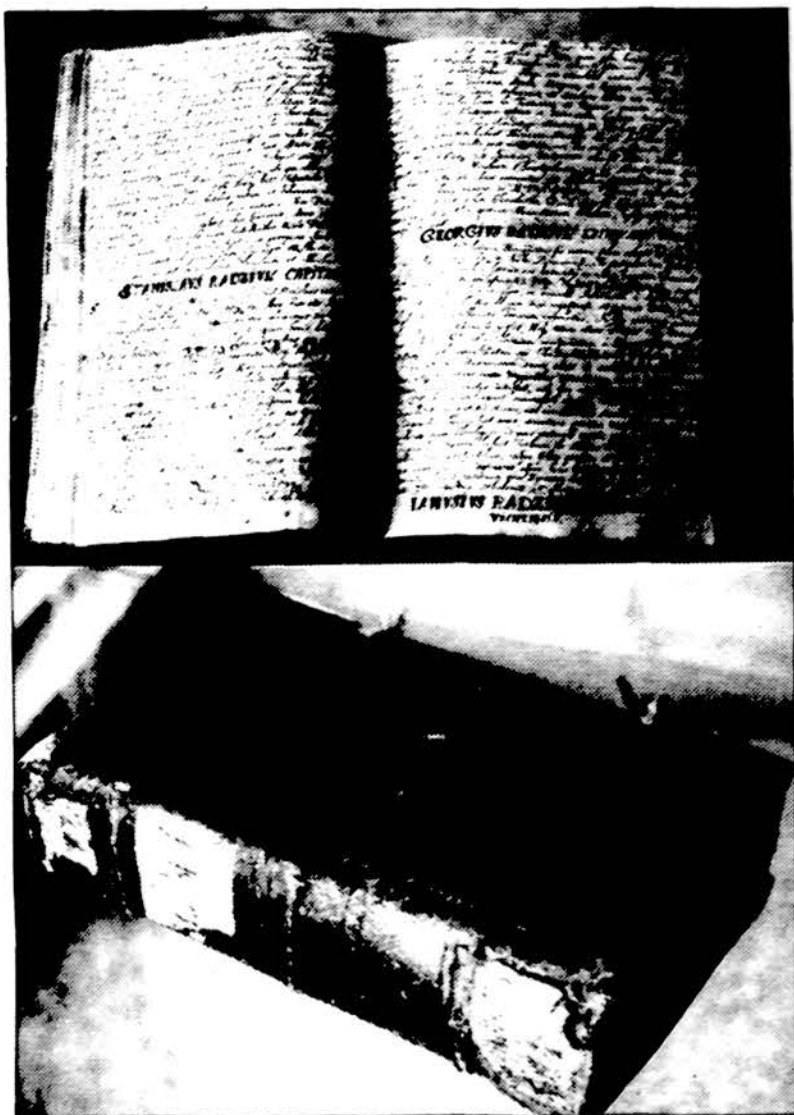
Mikalojaus Daukšos ir Konstantino Sirvydo amžininkas Saliamonas Risinskis buvo žymi asmenybė XVI-XVII a. Lietuvos kultūroje. Gavęs puišias išsilavinimą Vokietijos universitetuose, Risinskis iš pradžių atsidėjo antikinės literatūros studijoms. 1587 m. Altdorfo mieste jis paskelbė komentarus Liucijaus Anėjaus Senekos Jaunesniojo (apie 4

giją, taip pat 1563 m. Lietuvos Brastoje išleidus garsų Šventojo Rašto vertimą į lenkų kalbą. Aptardamas Mikalojaus Kristupo Radvilos Našlaitėlio (1549-1616) gyvenimą, Risinskis pabrėžia Vilniaus vaivadą siekus kuo daugiau išmokyti bei sužinoti, todėl apkeliausias svarbiausias Europos

valstybes, aplankius Mažąją Aziją ir Afriką (Šventąją Žemę, Egiptą). Istorikas aprašo Mikalojaus Kristupo Radvilos statybas Baltarusijoje ir Lietuvoje (vadovavo Nesvyžiaus pilies, rūmų ir kitų reprezentacinių objektų, taip pat daugelio bažnyčių ir vie-nuolynų statybai).“

Eva Labutytė. Iš ciklo „Palikimas“. E. Labutytės parodos „Lietuvinių ir Prūsų žemėse“ atidarymas yra penktadienį, gegužės 7 d., tarp 7 ir 9 val. vak., Balzeko muziejuje.

Iš Balzeko Lietuvių kultūros muziejaus rankraštyno.

Dalis JAV LB Kultūros tarybos, ruošiančios „Poetry Days“ š.m. gegužės mėn. pabaigoje. Sėdi iš kairės: Loretta Venclouskienė, pirm. Marija Remienė, Violeta Drupaitė; stovi: Dalia Šlenienė, Juozas Žygas, Saulė Jautokaitė.

POEZIJOS DIENOS ČIKAGOJE

Juozas Žygas

Malonu ir pagirtina, kad Kultūros tarybos pirm. Marijos Remienės rūpesčiu „Poetry Days“, kurios buvo kurį laiką užmirštos, vėl yra grąžinamos. Nereikia daugelio pranašaujamam kultūriniam nuosmūkiui pasiduoti. Poezija lietuvių tautiniame gyvenime yra suvaidinusi išskirtinę rolę. Ir į pasaulinę areną išėjome ne su lietuviška novele ar romanu, bet poezija. Kai Didžiojoje Lietuvoje viešpatavo dar tamsi naktis, Mažonoje Lietuvoje Kristijonas Donelaitis sukūrė nemirtingą veikalą. Ir dabar lietuvių literatūros stipriausi reprezentantai tebėra jo *Metai* ir A. Baranauko *Anykščių šilėlis*.

Gal nei viena tauta nėra tiek kentėjusi ir kovojusi dėl spausdinto žodžio, kaip Lietuva. Ir gal nei vienos tautos tautinis renesansas nėra taip susijęs su poezija, kaip lietuvių tautos. Toliomoje praeityje, kuomet Lietuvos dvaruose, bažnyčiose ir klebonijose lenkų kalba viešpatavo, Prūsų Lietuvoje Kristijonas Donelaitis lietuviškais žodžiais aprašė būrų vargus ir džiaugsmus. Spausdintas lietuviškas žodis buvo skaitomas būrų pastogėse. „Jau saulėlė vėl atkrodama budino svietą ir žiemos šaltos triušos pargriaudama juokė“... Kristijonas Donelaitis lietuvišku žodžiu barė, mokė ir gydė būrų. Ir šaipėsi iš tų, kurie jau „vokišką liežuvi“ vartojo.

Iš Prūsų Lietuvos tas žodis ir į Didžiąją Lietuvą sklido. Deja, Donelaičio tėviškė yra sunaikinta ir nei būro nėra, nei lietuviško žodžio ten daugiau nebegirdėti. Žemėlapyje Tolminkiemio irgi neberasime. Netrukus ir Didžiojoje Lietuvoje Antanas Strazdas — Strazdelis pradėjo rašyti lietuviškus eilėraščius. Žmonės, nors buvo prispausti, bet jo eilėraščius mėgo, juos kartoję; daugelis jų virto liaudies dainomis, o jo giesmė „Pulkim ant kelių“ ir dabar visose lietuvių bažnyčiose yra giedama prieš Mišias.

Ir po Strazdelio buvo lietuviškai rašančiųjų, bet jie Donelaičiui ir Strazdeliui nepriėjo. Bendroje poezijos plėtojimo, lietuviškos sąmonės išsivystyme nereikėtų apeiti ir Adomo Mickevičiaus, kuris, nors ir rašė lenkiškai, bet jo tematika buvo patriotiška, lietuviška. Jo poezijos įtakoje bažnyčios, nors iš lietuvių kalbos šaipėsi, bet didžiavosi savo lietuviška kilmė.

Taip pamažu mes pri-

artėjame prie vysk. M. Valančiaus gadytės, nuo kurios ir prasidėjo ne tautinis, bet tautinės sąmonės atradimas. O nuo čia iki *Aušros* jau buvo labai trumpas kelias. *Aušra* ne tik švietė, informavo, bet ir ugdė tautinę sąmonę. Šiame procese labai svarbią rolę turėjo tautinės minties poezija. Nors *Aušra* ne ilgai gyvavo, bet pralaužė ilgus ir sunkius žiemos ledus, išarė pirmąsias vėjas. Jai sustojus, jau buvo būrelis apsišvietusių žmonių, kuriems lietuviškas spausdintas žodis buvo labai reikalingas.

Netrukus pasirodė *Varpas*, kuris jau drąsiai žadino tautą. Ir jame poezija turėjo svarbią vietą, o vienas iš jame spausdintų eilėraščių, pavadintas „Tautinė giesmė“, mums geriau žinomas, kaip V. Kudirkos parašytas Lietuvos himnas.

Į areną atėjo Maironis-Maciulis, jo poezijos rinkiniai *Jaunoji Lietuva* ir *Pavasario balsai* susilaukė daugelio laudų ir turėjo didelę įtaką lietuviškos minties išugdymui, tautinio judėjimo išsivystymui. Ne veltui Maironis buvo vadinamas tautinio atgimimo pranašu. Taip pat reikėtų prisiminti, kad jis turėjo didelę įtaką ir vėlesnei poetų kartai.

Deja, jaunesnioji poetų kartą, kuomet tvirtiau atsistojo, pradėjo kovoti prieš Maironio įtaką. Tad pradėjo reikštis įvairios srovės. Iš jų reikėtų paminėti Keturvejininkų sąjudį. Jo pradininkas buvo Kazys Binkis, o paskui prisijungė ir daug kitų, kurie rinkdavosi jo būte. Jo artimiausias talkininkas buvo Juozas Petrėnas-Tarulis. „Keturi vėjai“ buvo avangardinis literatūros sąjudis ir to paties vardo literatūros žurnalas, savo eilese ir puslapiuose apjungęs revoliucingiausiai nusiteikusius pirmosios trečiojo dešimtmečio pusės rašytojus bei poetus. Sąjudis atsirado apie 1920 m. ir išsivystė iš literatūrinių diskusijų būrelio. Jis ragino iš pagrindų griauti senąjį pasaulį ir kurti naują. Literatūrinę keturvejininkų laikyseną tiksliausiai išreiškė rašytojas vadas K. Binkis eilėraštyje *Išsiriškiavo senatvė*: „Ne mums pataikauti nebaš, ninkų manijai / Ir svarstyt poezijos mirusius atomus / Metam „sudie“ sušukuotai kompanijai / Ir žengiam laisvi į gyvenimo platumas“. Sąjudis ir žurnalas sukėlė daug triukšmo. A. Dambravskas-Jakštas keturvejininkų kūry-

bą vadino bjauriu piktšaukiu, dardančiu šventą poezijos veidą grožį.

Trečias frontas, tariamai jaunųjų rašytojų — aktyvistų žurnalas, ejęs 1930-1931, dangstėsi esąs trečiosios kartos, nes ateina po estetų-simbolistų ir futuristų (keturvejininkų), tačiau greičiau tai reikėdė trečiajį internacionalą. Jų motto buvo: „Lietuviškas klumpetas bernas eina užkariauti savosios žemės, teisės ir laisvės“. Tai reikėdė, kad tas bernas savo rankomis iškels raudoną žibintą. Pagrindiniai T. F. bendradarbiai buvo: Petras Cvirka, J. Šimkus, K. Korsakas, V. Drazdauskas, Br. Raitis, A. Venclova, K. Boruta ir vėliau, A. Venclovos prisikalbinta, S. Neris, kurios eilėraščių revoliucingais padarė pati kolektyvinė redakcija. Trečiajame fronte buvo gausu įvairios marksistinės medžiagos. Nors tame sąjūdyje buvo ir mūsų žymiųjų poetų, tačiau reikia pastebėti, kad jis davė ir žymiuosius kolaborantus.

Trečiojo dešimtmečio pabaigoje išsiviję bręstantieji kartai artimiausi buvo ir yra „žemininkai“ (J. Kekštas, K. Bradūnas, A. Nyka-Niliūnas, Vyt. Mačernis, H. Nagys). Tai yra tie, kurių dalis patys, ar jų kūryba, kartu su mumis keliauja. Mes stipriybę sėmėmės iš Maironio, Brazdžio ir Brazdūno eilėraščių. Tuomet, nors buvome beveik pliki, bet dvasiniai stiprūs. O dabar galbūt priešingai! Tuomet buvome stiprūs, nes tikėjome poetų žodžiais, kuomet pasaulis buvo kurčias ir jais netikėjo. / Iš visam pasauliui komuna: / Iš vergijos stoties išlaisvintą žmogus — / Neteisėbė greit pakyla, greitai žūna: / Jos nelaimina nei žemė, nei dangus“.

Mes išsėjojome, kadangi tikėjome. Dabar tie žodžiai jau yra išsipildę. Mes, pasitraukdami iš Lietuvos, pasimėmė maldaknygę ir mėgstamiausio poeto knygelę. Treminiai, tremiami į Sibirą, taip pat tarp ryšulių knygelę išsikišo. Prieš keliolika metų vienas spaudoje pasipaikė, nes jis netiki, kad būvė tokių, kurie būtų poezijos knygelę pasiėmę. Taip buvo! Rašantis buvo iš tokių, kurie ėmė. Tik, žinoma, ne visų poetų ėmėme ar imtumė!

I tremtį ne tik poezijos knygas pasiėmė, bet tremtyje ir poeziją kūrė. Ant popiergalių, skudurų ir net beržų tošies rašė. Tai buvo tie, kurie savo sąžinę neprekiavo. Ta jų kūryba palaikė ir stiprino ištremtųjų dvasią. Tai buvo tikri šviesos žiburėliai tamsioje naktėje. Jų kūryba daugelį apsaugojo nuo dvasinės depresijos.

Į PAVASARĖJANČIĄ ČIKAGĄ A. MAMONTOVAS ATVEŽA „ŠIAURĖS NAKTĮ“

Gegužės 8 d., 8 val. vak., Willowbrook salėje įvyks Andriaus Mamontovo solinis koncertas. Bus pristatytas jo naujasis albumas *Šiaurės naktis. Pusė penkių*. Lietuvos scenos legenda į Čikagą atvyksta vienas, be savo muzikantų: jiems nebuvo išduotos vizos. A. Mamontovas koncertuos kartu su džiazo muzikanto Kęstutis Stančiausko grupe „Street-dancer“ iš Čikagos.

Praėjus beveik pusantro metų, kai išsiskirstė grupė „Foje“, Andrius Mamontovas vėl pradėjo aktyvią muzikinę veiklą. „Niekada nesakiau, kad nedainuosiu. Tik sakiau, kad „Foje“ nebebus. Vis dar tikiuosi, kad nebeatgimsime. Norėčiau, kad „Foje“ liktų žmonių pasakojimuose ir senuose įrašuose, apgaubta keistais debesimis. Ateina laikas pradėti iš naujo arba likti vienam. Ir labai džiaugiuosi, kad taip įvyko“, — sakė viename pasikalbėjime dainininkas.

Kęstutis Stančiauskas.

Pastaruosius metus muzikanto gerbėjai, norėdami jį pamatyti, turėdavo eiti ne į muzikinius klubus, roko žvaigždžių koncertus, bet į Valstybinį dramos teatrą, kur buvo rodoma V. Šekspyro tragedija *Hamletas*. Vyriausiasis teatro režisierius E. Nekrošius, nusiteindamas teatro mylėtojus, pagrindinį vaidmenį atlikti pakvietė ne aktorį profesionalą, bet muzikantą. Rizika daugiau negu pasiteisino. Spektaklis susilaukė palankių vertinimų ne tik Lietuvoje. Trupė nuolatos buvo kviečiama į gastroles po įvairius pasaulio kraštus, dalyvavo garbiuose teatrų festivaluose, iš kurių grįždavo su puikiais įvertinimais.

Tačiau publika pasiilgo ir dainuojančio A. Mamontovo.

Jos ar net išprotėjimo. Jau minėjome, kad poezija suvaidino didelį vaidmenį mūsų tautinės sąmonės išsivystime, jos stiprėjimui ir išsilaukimui.

Tautinėje rezistencijoje ir tremtyje poezija buvo viena jungiančių ir dvasinę stiprų palaikančių veiksmų. Per pokario sudegusios Europos laigerius ji mus lydėjo ir tapo neatskiriama mūsų gyvenimo dalis. Mes, ir Atlantą perplaukę, su ja nepersiskyrėme. Kartu atsivežėme ir senas tradicijas, kurios yra dar gyvos, žmonių mėgstamos. Todėl kasmet, senu papročiu gegužės mėnesio pabaigoje buvo rengiamos „Poezijos dienos“. Kelėta metų tos tradicijos nebuvo laikytos. Šiomet vėl ji yra sugrąžinama. Gegužės 21 d., penktadienį, Jaunimo centre; gegužės 22 d., šeštadienį, Lietuvių dailės muziejuje, PLC, Lemonte. Rengia LB Kultūros taryba.

Andrius Mamontovas.

Per pirmuosius naujojo albumo *Šiaurės naktis. Pusė penkių* pristatymus prisirinko pilnos salės žmonių.

Kalbėdamas apie antrąjį solinį albumą dainininkas pasakojo, kad albumą įrašinėti sekėsi sunkiai, dainas perrašinėjo po kelis kartus, kol pavyko išgauti norimą skambėjimą. Dainos naujajame albume sudėtos ne atsitiktine tvarka, o nuosekliai: „Taip, kad klausytojams nereikėtų persukinėti kasetės“. Netgi pabaigę įrašinėti albumą, Andrius jį dar kartą įdėmiai perklausė ir keitė pauzes tarp dainų — „kad skambėtų netgi pauzės“. Naujos dainos neįėjusios į albumą buvo išleistos atskirai, pavadintos „TV daina“.

Šiaurės naktis — tai prisiminimas iš Andriaus vaikystės. Jo tėvas yra kilęs iš šiaurės, todėl Andriui ne kartą kėlė lankytis pas senelius, krašte, kur būna poliarinė diena ir poliarinė naktis. Jo introspektyvi lyrika atspindi vaikystės patirtį, kuri jo dainose perauga iš „realios patirties“ į abstraktų pasaulį. *Pusė penkių* — tai kažkoks magiškas laikas. Per paskutinį pusmetį Andrius Mamontovas vis negalėdavo užmigti iki pusės penkių.

Dar tik pradėdamas įrašinėti albumą *Respublikos diena* — rašio žurnalistas dainininkas yra sakęs: „Tai liūdnos dainos, stengiuosi, kad albumas būtų kuo liūdnas, nes linksmy dainų niekada nėra“. Nors šiame rinkinyje bus naujoviškų ritmų, tai negalėčiau vadinti muzika. Ji — ne man, nenoriu būti tik madin-gas, man to nepakanka“.

A. Mamontovas taip pat pakeitė ir savo įvaizdį, kuris buvo itin mėgstamas penkiolikmečių paauglių. Paklaustas žurnalisto D. Tarasevičiaus, ar suaugęs muzikantui, senstels ir jo gerbėjai, dainininkas atsakė: „Per visą „Foje“ aktyvios veiklos dešimtmetį, matėme, kad artyn prie scenos kasmet veržiasi jauni veidai. Tie, kurie prieš porą metų stovėjo prie scenos, dabar sėdi salėje — pasilenka toliau ir užleidžia vietą jaunesniems. Dabar vėl matau tą patį — prie scenos stovi visiškai jauni žmonės, kuriuos bene pirmą kartą tėvai išleido į koncertą“.

A. Mamontovui kol kas negresia daugelio buvusių populiarių grupių likimas, kai jų koncertuose jau tik žilagalviai gerbėjai linguoja į taktą. Ketvirtą dešimtį pradėjęs, A. Mamontovas jaučiasi išsugyjęs pakankamai energijos, o įgyta patirtimi ir ryšiais žada pasinaudoti, siekdamas didinti savo populiarumą už Lietuvos ribų.

Pagal Lietuvos spaudą parengė Gabija Steponėnaitė

RENGINIAI LIETUVOS TUKSTANTMEČIUI

Algimantas A. Naujokaitis

2009 metais minėsime Lietuvos tukstantmetį: 1009 metais Vokietijos miesto Kvedlinburgo analuose pirmą kartą buvo paminėtas Lietuvos vardas. Šiam minėjimui pasirodinti sudaryta valstybinė komisija, kuriai pirmininkauja prezidentas V. Adamkus. Šios komisijos uždavinys — nužymėti svarbiausias istorinės datos paminėjimo gaires. Tiems darbams organizuoti ir derinti įsteigta Lietuvos tukstantmečio minėjimo direkcija, o praėjusių metų vasarą — šios direkcijos koordinacinė taryba.

Bene vienas pirmųjų valstybinės komisijos darbų — konkursas Lietuvos tukstantmečio ženklui sukurti. Iš 76 konkurso dalyvių pirmoji vieta pripažinta Dailės akademijos studentei Ilonai Kukuzyte. Jos sukurtas ženklas pasižymi archaizmiškumu, paprastumu ir informatyvumu. Šis ženklas jau pradeda pasirodyti jubiliejui skirtuose leidiniuose.

Lietuvos tukstantmečio minėjimo direkcijos koordinacinė taryba parengė jubiliejinių renginių programos projektą. Programos renginiai siekiama pagyvinti ir sustiprinti šiuolaikinės lietuvių visuomenės istorinę bei pilietinę savimonę, padėti tinkamai pasauliui pristatyti Lietuvą, jos kultūrą. Numatomi fundamentalūs mokslo darbai, tiriantys Lietuvos istoriją ir kultūrą, o taip pat jubiliejui skirti leidiniai. Bene pirmąjį jų neseniai jau išleido „Baltų lankų“ leidykla. Tai didelė, gražiai apipavidalinta, gausiai iliustruota, literatūros tyrinėtojo Sauliaus Žuko parengta knyga *Lietuva. Praeitis, kultūra, dabartis*. Pasak sudarytojo, ši knyga nėra sisteminga Lietuvos istorija, tai pasvarstymai apie tautos praeitį ir dabartį. Yra atskiras 10 didelių puslapių skyrius „Lietuviai užsienyje“. Apie išsiviję rašoma ir kituose knygos skyriuose.

Iš svarbiausių numatytų išleisti leidinių — enciklopedinė knyga *Lietuvos Didžioji Kunigaikštystė*, o taip pat *Lietuvos akademinė istorija*, kurią rengia Istorijos instituto direktoriaus A. Tylos vadovaujama autorių grupė. Numatoma taip pat išleisti tritome *Lietuvos istoriją*, kurios autorius — žinomas istorikas dr. E. Gudavičius. Kartu su kitu istoriku jis parengs ir *Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės istoriją*. Tarp numatomų kitų leidinių — daugiatomis rinkinys, skirtas Lietuvos istorijos šaltiniams.

Tarp numatomų atskiromis knygomis išleisti Lietuvos istorijos šaltinių ir istoriografijos paminklų — *Lietuvos Metrika*, lietuvių ir anglų kalbomis — *Trečiasis Lietuvos Statutas*, *Lietuvos didžiųjų kunigaikščių laišakai* ir kitos knygos. Numatyta išleisti taip pat stambius kultūros paveldo leidinius, tarp jų — *Senieji Lietuvos žemėlapiai*, *Lietuvos architektūros istorija*.

Numatoma daug kitų priemonių, padedančių visuomenei ugdyti istorinę ir pilietinę savimonę, formuoti palankią nuomonę apie valstybę, su pažindinti kitų kraštų žmones su lietuvių tautos gyvenimu ir siekiais. Bus paminėti žymiausi istoriniai įvykiai ir asmenybės. Tai Motiejus Valančius 200-osios, Mindaugo karūnavimo 750-osios, Žal-

giris mūšio 600-osios metinės, Didžiojo Vilniaus Seimo šimtmetis.

Bus rengiamos tarptautinės mokslinės konferencijos Lietuvoje ir užsienyje: Vidurio Europos istorikų konferencija Lucke, Lietuvos kultūros dienų Vokietijoje, Kvedlinburgo mieste, kur aptikti analai su Lietuvos vardu. Planuojamos tarptautinės parodos, skirtos baltams, Lietuvos Didžiajai Kunigaikštystei, o taip pat M. K. Čiurlionio festivalis Londone. Beje, numatoma įsteigti M. K. Čiurlionio institutą Lietuvos kultūros ir meno sklaidai pasaulyje.

Dideli darbai laukia paminklotvarkos srityje. Tai Vilniaus pilių komplekso sutvarkymas, Medininkų pilies, buvusių Radvilų rūmų ansamblio Vilniuje atstatymas, Kauno pilies tyrimai ir atstatymas, o taip pat regioninių centrų sukurimas Plungeje, buvusiam Oginskų dvoro ansamblyje, Paežeriu, Rokiškio, Leipalingio dvarų rūmuose.

Planuose — modernizuoti tukstantį Lietuvos mokyklų, jas pritaikant trečiojo tukstantmečio švietimo reikalus, o taip pat projektuoti ir statyti naujas mokyklas.

Numatoma taip pat rengti tautinius ir tarptautinius kultūros ir meno projektus. Juos įgyvendinant bus organizuojami konkursai tukstantmečiui skirtiems literatūros, dailės, muzikos, teatro veikalams sukurti.

POETAS ŽEMININKAS — VIDEOJUOSTOJE

Lietuvos rašytojų sąjungos klube sausio 14 d. pirmą kartą demonstruotas Sigitos Parulskio autorinis darbas — literatūrinis videoprojektas *Orfejaus medis*. Jis skirtas poeto Alfonso Nykos-Niliūno gyvenimui ir kūrybai. Tai trečiasis studijos „A propos“ videofilmas apie išsiviję rašytojus. Ankstesni studijos filmai — apie prozininką Marių Katiliškį ir poetą žemininką Henriką Nagį.

Kaip teigė filmo montažo režisierius S. Parulskis, poetas A. Nyka-Niliūnas filmuotas praėjusių metų vasarį, jam pirmą kartą viešint Lietuvoje, taip pat poeto namuose Amerikoje, Baltimorėje. Filmo kūrėjai kalbino ne tik patį herojų, bet ir jo bendražygį, žemininkų kartos poetą Kazį Bradūną, knygų leideją ir kritiką Saulių Žuką, poeto brolių Stasių Čipką.

Orfejaus medžio operatoriai — Ignas Repšys ir Domantas Vildžiūnas.

Filmo kūrimą parėmė Atviro Lietuvos fondas. Spaudos, radijo ir televizijos remimo fondas, parduotuvių tinklas „Pas Juozapą“. Naująją juostą vasario mėnesį žada parodyti Lietuvos televizija. (Elta)

GRAFIKOS IR KARPINIŲ PARODA LIETUVIŲ DAILĖS MUZIEJUJE

Atsilankę į šių parodų atidarymą (balandžio 17 d.), prisiminiau neseniai skaitytą Ievos Pleikienės straipsnį apie leivos grafikos techniką (7 *meno dienos*, 1999 vasario 26 d.). Tariausi pajėgias išpaus- ti Irenos Raulinaitienės dar- bus į vieną arba kitą, ten iš- vardintą grafikos rūšį. O tu- rūšių esama daug. Pagal atli- kimo techniką, grafika skirs- toma į giliaspaukę (metalo raizynas, sausoji adata, meco- tinta, ofortas, akvatina, minkštas lakas ir kt.), iš- kiliaspaukę (medžio raizynas, lino raizynas), plokščiaspaukę (litografija, silkografija). Patys terminai gana aiškiai nusako šių technikų pobūdį. Iškilias- pauce būdingas klišėje pa- liktas iškilus reljefas, nuo ku- rio spausdinamas piešinys. Giliaspaukėje linijos ar dė- mės įraižomos metalinėje plokštėje, grioveliai pripildomi dažų, ir spaudžiamas paveik- las (ofortas). Dirbant sausa adata ar rūgštimis, šalia aiškiai išraižytų brūkšnių bei dėmių, galima išgauti įvairaus sodrumo pustus, laipsniš- kus šviesos ir šešėlių perė- jimus. Galima sujungti raizy- tosios ir cheminiu būdu išsėdintosios graviūros techni- kas. Tai bus arba mecotinta, arba akvatinta. Grafika buvo sukurta tam, kad būtų galima paveikslus tirazuoti. Bet atsi- rado tokių būdų, kurie leida- vo nuspausti tik vieną lakštą. Tai monotipijos.

Į kurią grupę rikiuosime Ire- nos Raulinaitienės grafikos darbus? Iš parodoje eks- ponuotų ankstyvesniųjų darbų, matome, kad Irenai pažista- mos ir tradicinės grafikos rūšys. Bet jos labiausiai pamėgoji (kuri nepaminėta Ievos Pleikienės straipsnyje) yra pavadinta kolagrafija (angl. collagraph). Nesinori tikėti, kad Lietuvoje ši techni- ka nebūtų žinoma. Amerikos lietuvių dailininkų tarpe, šalia Irenos Raulinaitienės, kola- grafijos menu užsiima Dan- guolė Stonciūtė-Kuolienė, Giedrė Žumbakienė. Pagrin- dinis kolagrafijos bruožas yra rastų daiktų raiška. Ant plokščių priklijuojami įvairūs objektai, ar jų fragmentai

(šakelės, gėlės, skudurėliai, siūlai). Jie užtepami dažais, ir tada plokštės leidžiamos per presus. Ši technika leidžia nu- spausti tik vieną lakštą, nes antrą kartą spausdinant, ten- ka plokštę iš naujo rašaluoti, gaunasi kitų atspalvių darbas. Todėl kiekvienas lakštas bus monotipija.

Irenos Raulinaitienės mono- tipijos turi atpažintą, gam- toje randamą siužetą. Bet tas siužetas yra kryptingas, grei- tai tampantis simboliu ar net abstrakcija. Ši dailininkė zai- dzia formų sūkurius, impro- vizacijomis, fosilijų statika, objektų personifikacija. Savo sukurtais objektų mozaikas ji apjungia spalvų ir potėpių raštais, paįvairindama jas skaisčių aureolių atšvaitais bei poetiškais pavadinimais: „Mergužė, lelijėle“, „Dingusios meilės svajonės“, „Saulės gimimas“, „Skuteliai iš praeti- ties“.

Stebėtina kručpūstus yra Odetos Tumėnaitės-Braženienės popieriaus karpiniai, eks- ponuoti antroje Lietuvių dai- lės muziejaus salėje. Tai Aukštaitijos kaime augusios, pamilusios jos gamtą, gimtąją sodybą, jos žmones, medžius, paukščius ir gėles, darba. Net ir ploniausiose jos karpinių li- nijelėse bei akelėse nepas- tebėsi jokio žirkulio „pasly- dimo“, netobulos simetrijos, ar neiškaus braizo. Šitaip jau- triai vaizduoti savo pamiltą aplinką įmanoma tam, kuris net ir atšiaurių gamtos sti- chijų metu nenustoja alsuoti jos gėrui ir grožiui. Kuriniai at- likti su meile ir pasišventimu. Karpymo technika apvaldyta iki tokio laipsnio, kad jos visai „nesimato“. Matyti lengvu- mas, dailumas, meilumas, tar- si iš melynų padangės atkly- dusio švelnaus vėjelio post- lėjimas.

1982-aisiais Odeta Tumė- naitė-Braženienė baigė Obelių vidurinę mokyklą, 1986-ai- siais — Vilniaus Valstybinį pedagoginį institutą, kuriame įsigijo lietuvių kalbos ir lite- ratūros mokytojos specialybę. Bestudijuodama pradėjo dary- ti karpinius, dalyvavo pirmo- siose parodose ir 1984 m. buvo priimta į Lietuvos Tautodailės

Scena iš spektaklio „Nusišypsok mums, Viešpatie“. Kairėje: Vytautas Grigolis (Šmulė Senderis) ir Gediminas Girdvainis (Avneris Rozentalis). Nuotr. Aleksandro Šiekštelės

VILNIAUS MAŽOJO TEATRO SCENOJE — ŽYDŲ TAUTOS DRAMA

Vilniaus Mažasis teatras šiandien gyvena savo aukso amžių. Nuo 1995 metų jį lydi didelė sėkmė — pripažinimas. Tai ne vien išgarsėjusio spek- taklio *Nusišypsok mums, Viešpatie*, pastatyto pagal Lie- tuvoje ir Izraelyje gyvenančio žydų rašytojo Grigorijaus Ka- novičiaus romanus, nuopel- nas. Mažasis teatras ištikimas teatro idėjai ir nuolat dirba iš- tvermės reikalaujančią darbą. Nuo savo gyvavimo pradžios — 1990 m. kovo 2 d. — jis su- gebejo pasiekti tai, ką kiti teatrai puoselėja dešimtme- čius. Teatras turi tvirtą reper- tuarą, puikią 18 aktorių trupę, entuziastingą administra- cinį bloką ir gerą meno vadovą. Šiuo metu Mažajam teatrui vadovauja žymus lietu- vių kompozitorius Faustas Latėnas. 1995 m. sausio mė- nesį jis perėmė šią vietą iš Rimo Tumino — teatro įkūrėjo ir režisieriaus (R. Tuminas da- bar vadovauja Lietuvos Val- stybiniam akademiniam dra- mos teatrui).

Per penkerius gyvavimo me-

sąjungos Vilniaus skyrių. Be karpinių, nuo mažens Odeta kuria eilėraščius, miniatiūras, piešia tušu ir plunksna. „Au- gau supama nuostabios Rytų Aukštaitijos gamtos. Tie žvil- gantys ežerai giliuose slė- niuose, vingiuojantys takeliai parugėm, ryto rasa pasidabinę rudens voratinkliai, tvirti bal- takamieniai beržai ratu apsu- pę gimtąją sodybą, saulėtom purienų akelėm sumirgėjusios upelio pašlaitės ir ankstyva vyturio giesmė tokiaime vais- kiame danguje. Tai jie mane augino, mokė mylėti ir žemę, ir žmones. O vėliau išliejo ir mano karpinių raštus. Tik jų dėka galiu pakilti ir labai kuk- liomis priemonėmis sukurti visą Lietuvą...“ — rašo lank- stinukyje parodos autorė.

Algimantas Kezys

tus Mažasis teatras aplanke daug užsienio kraštų, dalyva- vo įvairiuose festivaliuose, o 1995 metų Tarptautinės teat- ro dienos šventėje spektaklis *Nusišypsok mums, Viešpatie* gavo net tris Vilniaus globėjo Sv. Kristoforo prizus: Rimas Tuminas buvo apdovanotas kaip geriausias režisierius, Faustas Latėnas — kaip ge- riausias kompozitorius, o Ge- diminas Girdvainis — už Av- nerio Rozentalio vaidmenį buvo pripažintas geriausiu metų aktoriumi. G. Girdvainis tokį pat apdovanojimą gavo ir 1995 metų pavasarį vyku- siame tarptautiniame Toru- nės teatro festivalyje „Kontakt 95“.

Nusišypsok mums, Viešpatie laimėjo ir Sankt Peterburge vykusio tarptautinio teatro festivalio „Baltijskij Dom 95“ aukščiausią vietą. Perna *Nu- sišypsok mums, Viešpatie* daly- vavo tarptautiniame teatro festivalyje „Auksinis liūtas“ Lvove, kur buvo apdovanotas keturiomis Auksinio liūto statulelėmis: kaip geriausias festivalio spektaklis, už reži- surą (Rimas Tuminas), už mu- ziką (Faustas Latėnas), už ge- riausią vaidmenį (Gediminas Girdvainis).

Nusišypsok mums, Viešpa- tie — Mažajo teatro išpa- žintamų estetikų ir etinių idėjų kondensatas, jame regi- mi meniniai principai, jų ana- lizė geriausiai charakterizuoja Mažajo teatro idealą. Ar gali triumfuoti istorija, ar gali nelaimėti ir netektis virsti džiaugsmu? Teatre viskas įmanoma. Čia visa priklauso nuo režisieriaus mąstymo, nuo jo pasiaulejautos, filosofijos, gyvenimo pozicijos. *Nusišyp- sok mums, Viešpatie* — apgal- votas spektaklis, turintis kelis kulminacinius taškus, kurie ir yra spektaklio šerdys. Tos ke- lios aukštosios — visų pirma vežimo krovimas. Tokia emo-

cinę įtaigą įmanoma pasiekti tik kinematografe: mažoj sce- nos dėžė vyksta totalus ju- dėjimas, tai panašu į verdantį katilą, — nebespėji užčiuopti atskirų detalių, ir tave už- valdo visuma, nes režisierius plonu minties siūlu braukia per sąmonę lyg smitiumi per smuiką. Scenos dulkės tampa vieškelio dulkėmis, o dideli gremėzdiški daiktai primena gyvenimo trapumą ir laikini- numą. Tuminui mirtis švyti, todėl jis nesidrovi, tiksliai cha- rakterizuodamas žydų tautos savybes, iš kai ko šmaikščiai pasijuokti.

Režisierius R. Tuminas turi tvirtą stūbrą — spektaklio graucius sukurė Grigorijus Kanovičius. Tai turbūt ir buvo tie varžtai, laikantys visą re- žisieriaus spektaklio filosofiją, neleidžiantys nukrypti į kraš- tutinumus. Toks aukso vidu- rys yra ir aktorius Gediminas Girdvainis, suvaidinęs Avnerį Rozentalį. Jis turbūt vieninte- lis šiame spektaklyje taip ryš- kiai charakterizavo savąjį he- rojų, taip įtaigiai atskleidė šmaikštumo, humoro ir subti- lumo kupiną Rozentalį — taip nuostabiai jis pasitinka mirtį. Jo liūdesys yra visiškai naujas šiandieninė lietuvių scenoje. Tragikomikas, nepakeičiamas, kai kretia juokus — o tuo pat metu jo akys spinduliuoja lyrišką liūdesį. Tai labai tiksl- i žydo charakteristika. Tokio- mis savybėmis apdovanoja žy- dų inteligentija.

Žydų tautos drama tampa spektaklio drama tik tuomet, kai aktorių vaidybos įtaiga su- sipina su režisūriniu kontek- stu. Būtinai nors trumpai pa- minėti taip pat aktorių Vy- tauką Grigolį. Naujojo erdvės, naujam teatre jis originalus, kūrybingas. Jo personažas — Šmulė Senderis — neturi nė lašelio dirbtinumo, primesto manerio, statikos. V. Grigolis įsisupo į spektaklio sukurtą demonstruodamas sa- vo aktorinę brandą.

Spektaklio pabaigoje akto- rius Sigitas Račkio Efraimą ben Jokubą Dudaką maita kaip paminklą. Rankos su- dėtos už nugaros, žvilgnis nukreiptas į tolį. Tai tarytum tikėjimo stabas. Sigitui Rač- kiui nereikia kalbėti. Jo tyla iškalbingesnė už bet kokius žodžius.

Vienas kūrusių spektaklio dvasią — Vytauto Šapra- nausko Chloinė Genechas. Jam savo mintis, žodžius tary- tum padovanojo tie, kurie spektaklyje tylėjo ir mąstė. Aktoriaus V. Šapranaušo herojus spektaklį pripildė gy- vastimi, humoru. Aktorius toks betarpiškas, kad, stebint veiksmą, dingsta sceninio są- lygiškumo pojūtis.

Fausto Latėno muzika bene stipriausia emociu atžvilgiu. Besikartojanti muzikinė kom- pozicija pranašauja katastrofą ir atlieka pagrindinio „perso- nazo“ vaidmenį. Gal todėl re- žisierius ir finalą skelbia mu- zikiniu fortissimo? Muzikos

Lietuvių PEN centras

Susirinkus rašytojų, eseistų būriui, Vilniaus Menininkų rūmuose (Rotušėje) pažymėtas Lietuvių PEN centro veiklos dešimtmetis. Šio centro prezi- dentė Galina Bauzytė-Čepins- kienė, poetas Kornelijus Plate- lis, *Kultūros barų* žurnalo vy- riausias redaktorius Bronius Savukynas, kiti kalbėjusieji sakė, kad vienas iš svarbiau- sių PEN centro tikslų — ginti laisvą žodį ir rašytojus, kurie už tą laisvą žodį persekiojami,

nus Druskininkų rudenius. Lietuvių PEN centrą jo dešimtmetio proga pasveikino, jo veiklą aktyviai remiantis, išėjęs meno ir literatūros tyrinėtojas Stasys Goštautas, dabar dėstantis Kauno Vytau- to Didžiojo universitete. Jis prisiminė, kaip kuriant Lietu- vių PEN centrą daug ir ilgai dirbo JAV gyvenantis išėjęs rašytojas Algirdas Landsber- gis, o vėliau Lietuvoje — rašy- tojas Romualdas Lankauakas.

PEN centro dešimtmetio proga vyko diskusija apie da- bartinę lietuvių literatūrą ir visuomenę. Diskusijoje daly- vavęs literatūrologas Rimvy- das Šilbajoris teigė, kad ra- šytojai neturėtų per daug rū- pintis savo santykiu su visuo- mene, o išlikti savimi, išsau- goti savo individualybę. Rašy- tojų ir visuomenės santykių raktu galėtų būti A. Nykos- Niliūno pasakymas, kad jis, kaip poetas, privalo rašyti taip, kad būtų suprantamas tiems, kuriems jo reikia. R. Lankausko nuomone, dabar- tinėje Lietuvoje dar nėra tik- ros visuomenės. Jei būtų vi- suomenė, gyvenimas Lietu- voje šian būtų kitoks.

Diskusijoje dar kalbėjo E. Ignatavičius, A. Grybauskas, P. Dirgėla ir kiti rašytojai. Algimantas A. Naujokaitis

netgi kalinami. Tokių atvejų dabar pasitaiko kaimyninėje Baltarusijoje (Gudijoje). Lietu- vių PEN centras yra pasirašęs ir pats parašęs nemažai rašy- tojus ginančių rezoliucijų, pa- reiškimų, išplatino juos pa- saulyje.

Kitas svarbus PEN centro veiklos baras yra knygų leidy- ba, Lietuvos vardo garsini- mas pasaulyje, užsienio skai- tytojų supažindinimas su lie- tuvių literatūra. Šioje srityje svarbus darbas — Vilniuje anglų kalba 1996 m. išleista *Lietuvių literatūros antologija*.

Tarptautiniam PEN centrai remiant, Lietuvių PEN cen- tras pradėjo leisti lietuvių lite- ratūros sąsiuvinius. Visai ne- seniai tokiu būdu išleisti A. Nykos-Niliūno eilėraščiai ang- lų kalba. Be to, Lietuvių PEN centras kasmet rengia Poeti-

Mikolas Petrauskas.

Kipras Petrauskas.

MIKO IR KIPRO PETRAUSKŲ PREMIJA

Ignalinos rajono savivaldy- bės taryba įsteigė kasmetinę brolių muzikų Miko ir Kipro Petrauskų premiją už šio krašto kultūros puoselėjimą. Kasmet gruodžio mėnesį ji bus skiriama asmeniui arba kolek- tyvui. Premijos dydis 10 MGL (asmeniui) arba 15 MGL (ko- kolektyvui). Dabar tai atitinka- mai būtų 1,250 Lt ir 1,875 Lt. Šios premijos įsteigimo ini- ciatorė — rajono Kultūros sky- riaus viršininkė Aldona Jele- niauskienė. Premija gali būti skiriama ne vien Ignalinos ra-

jone gyvenančiam žmogui ar dirbančiam kolektyvui, bet ir besidarbuojantiems bet kurio- je kitose Lietuvos vietose. Svarbu, kad laureatų darbai ir veikla būtų skirti šio krašto kultūrai garsinti. Pretenden- tus gali siūlyti kultūros ir švietimo įstaigos, valdžios ins- titucijos, visuomeninės orga- nizacijos, fiziniai asmenys. Gali pasisiūlyti ir pats kandi- datas. Iš kelių kandidatų geria- siausią atrinks ekspertų komi- sija. Laureato diplomą ir pre- mią nugalėtoji bus įteikiama kokio nors didelio renginio metu. Premijos įteikimo cere- monijoje dalyvaus ir Miko Pe- trausko dukra Prota Skalan- dienė-Petrauskaitė.

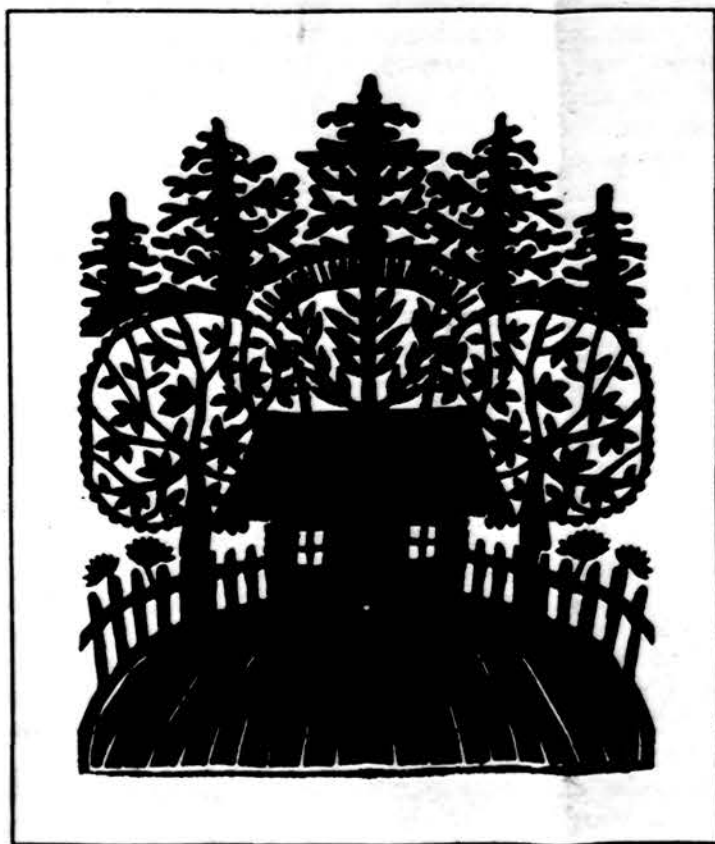
Premija bus skiriama už muziką, dailę, literatūrą, cho- reografiją, krašto tradicijų saugojimą, krašto kultūros ir tradicijų propagavimą spa- udoje, televizijoje ir radijuje, et- nokultūros lobio (dainų, šo- kių, tautosakos, liaudies kūry- bos) rinkimą ir pateikimą vi- suomeni.

Broliai Petrauskai yra gimę Ignalinos krašte: Mikas — Palūšėje, Kipras — Ceikiniuo- se. Palūšėje stovi Miko Pe- trausko paminklas, o Ceiki- niuose prie namo, kuriame gi- mė Kipras Petrauskas, pritvir- tinta memorialinė lenta. Ig- nalinoje yra M. ir K. Petraus- kų gatvė.

„Kultūros gyvenimas“, 1999, Nr. 11

Iš dail. Irenos Raulinaitienės parodos.

Iš dail. Odetos Braženienės parodos.